

Dvanajsto poglavje (*The Neanderthal Mind*) o neandertalskem umu začne osnovno trditev, po kateri se neandertalski um ne razlikuje bistveno od našega. Do tega ga pripelje hipoteza o delovanju Bušmanov, Avstralskih Aboriginov in Evropejcev v srednjem veku, ki bi, če bi bila kompleksnost strukturiranja tehnološkega razvoja res merodajna, predstavljali očitno drugo vrsto hominidov kot smo mi danes.

Kot nasprotje neandertalcem v evlucijskem smislu avtor razširi definicijo *Homo sapiens* v anatomske in vedenjske moderne človeka. Zavedati pa se moramo, da gre za hipotezo, ki je dokazljiva le v zahodni Evropi. Za ilustracijo možnega simbolnega vedenja v srednjem paleolitiku obravnava uporabo barvil (okra in manganov dioksid), simboličnih artefaktov (fosili in prelučnjane kosti) in pokope, ki pa zaradi pomanjkanja dokazov o obrednih aktivnostih, povezanih z njimi, ne morejo podpreti zamisli o simboličnem vedenju. Inteligenco in spremembe, ki bi lahko bile njen odraz, razlaga s spremembo kognitivnih struktur, ki naj bi bila dokumentirana z razvojem jezika pri anatomske in vedenjske moderne ljudi. Pojav jezika vpelje v soglasju z lingvistično teorijo, da je njegov pojav nenaden dogodek in ne stopnjevit proces lingvistične in mentalne evolucije. Arheološko je ta dogodek dokumentiran na prehodu iz srednjega v mlajši paleolitik.

"Veliki prehod" (*The Big Transition*), kot je naslov trinajstega poglavja za avtorja predstavljajo predvsem spremembe, ki so jasno vidne v arheološkem zapisu. Izboljšana tehnologija izdelave klin, nove oblike kamnitih orodij, obdelava kosti, rogov in slonovine, osebni okraski, umetnost in dekoracija, večja distribucija surovin in večji sistemi zamenjav, predstavljajo ideološko jedro mlajšega paleolitika. Model disperzije populacij mlajšega paleolitika in njihovih medsebojnih vplivov sicer temelji na antropološki teoriji, vendar deluje tudi po vstavitvi arheoloških podatkov vanjo in jo s tem potrjuje. Prav zaradi tega tvori skupaj s problemi medsebojnih stikov med populacijami kratek zaključek, kjer avtor povzame na nekaj straneh teme, o katerih beremo na drugih mestih cele knjige.

Na koncu nas zbode v oko dejstvo, da je posebej dobro razložen z arheološkimi podatki konec poselitve neandertalcev v Evropi, njihov začetek oziroma razvoj pa ni bil deležen v knjigi niti ene vrstice. Prav tako kljub obetajočemu naslovu ostanemo v knjigi ujeti na območju zahodne Francije in se le v zaključnem poglavju nahitro sprehodimo po ostali Evropi. Nekoliko frustrirajoče je dejstvo, da tudi v kraju, kjer je stanje raziskav na višku, ni odgovorov na vsa vprašanja, povezana z usodo vrste, ki nam je v najbližjem sorodu. Vsekakor, če bomo kdaj hoteli dobiti na vpogled celo problematiko, bo treba izdelati podobno zbirko podatkov za območje vzhodne Evrope. V tem trenutku tvori praznino med bližnjim Vzhodom in zahodno Evropo, kjer so stvari v večjem delu urejene. Potrebni bo še nekaj monografij, ki bodo tvorile splošne baze podatkov o srednjem paleolitiku na različnih krajih v Evraziji in ki bodo hkrati v obliki učbenika razširjale poznavanje spektra analitskih pristopov za delo na paleolitskem gradivu, ter predstavljale lokalne pristope k analizam gradiva. Do takrat nam ostaja pričujoča monografija kot nadvse branja in razmišljajna vredno delo ter hkrati smernica za prihodnje delo.

Boris KAVUR

**Michaela Lochner:** *Studien zur Pfahlbauforschung in Österreich. Materialien I - Die Pfahlbaustationen des Mondsees*. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Band 32, Wien 1997.

32. zvezek Poročil Prazgodovinske komisije dunajske akademije znanosti in umetnosti nam prinaša kataloško predstavitev najdb, v glavnem gre za keramiko, z najdišč Moos-

winkel, Scharfling in "See" na Mondseeju. Katalog je pripravila Michaela Lochner.

Po kratkem predgovoru univerzitetnega prof. dr. Herwiga Friesingerja sledi avtoričin uvod in poglavje z naslovom Pojasnila h katalogu. V tem poglavju avtorica utemelji razdelitev 32. zvezka ter predstavi okrajšave, standardizira poimenovanje delov in dimenzij posodja itn. V objavah prazgodovinske keramike iz Slovenije poznamo podobne prijeme pri Dularju in Horvatovi (glej J. Dular, *Halštatska keramika v Sloveniji*, Dela 1. razr. SAZU 23, 1982; M. Horvat, *Ajdovska jama*, Razpr. Fil. fak., Ljubljana 1990). Temu, recimo mu uvodni del, sledi katalog.

Najprej je predstavljeno najdišče Mooswinkel. Z nekaj besedami je opisana zgodovina raziskovanj. Ponovno so predstavljeni radiokarbonski datumi (E. Ruttkey, Beiträge zur Typologie und Chronologie der Mondsee-Gruppe, v: *Die ersten Bauern* 2, Landesmuseum Zürich, 1990, 111 ss). Sledi odlomek z literaturo in kartografski del s katastrskimi načrti, geodetskimi posnetki in načrti najdišča. Nato pride katalog z opisom najdb in slikovnim gradivom. Iz Mooswinkla avtorica objavlja najdbe iz leta 1971, ki jih hrani muzej Mondsee pod inv. št. 705-803.

Drugo najdišče je Scharfling. Objavljene so najdbe iz leta 1972, ki jih hrani muzej Mondsee pod inv. št. 950-1046.

Nazadnje so predstavljene najdbe z najdišča "See", in sicer najprej keramika, ki jo hrani Prirodoslovni muzej na Dunaju pod inv. št. od 20503-20522, sledijo najdbe iz zbirke Reichl, najdbe z izkopavanj Kunza v letih 1960-63 in najdbe z izkopavanj Offenbergerja v letih 1982-86.

Na koncu zvezka je za končanim kataloškim delom seznam literature. Tako obsega lepo oblikovan zvezek 396 strani z 209 tabelami gradiva. Najdbe so narisane v glavnem v merilu 1:2.

Ob zaključku lahko rečemo, da je objava keramike z Mondseeja pomemben doprinos k raziskovanju 4. tisočletja pr. n. š. v Alpah in da je glede na sorodno materialno kulturo ter našo bližino pričujoči zvezek zelo pomemben za slovensko prazgodovino.

Anton VELUŠČEK

**Bronzefunde aus Rumänien.** Uredil in redigiral Tudor Sorocanu. *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* 10. Wissenschaftsverlag Volker Spiess, Berlin, 1995, ISBN 3-89166-182-7. 331 str., 22 tabel.

Knjiga je nadaljevanje prizadevanj Mircee Petrescu-Dîmbovițe (*Depozitele de Bronzuri din România*, Biblioteca de Arheologie 30, 1997 in *Die Sichel in Rumänien mit Corpus der jung- und spätbronzezeitlichen Horte Rumäniens*, *Prähistorische Bronzefunde* 18/1, 1978) po čim popolnejši predstavitvi romunskih mlajše- in poznobronzodobnih depojev.

V uvodu je urednik zapisal, da je cilj knjige podati navodila za raziskovanje deponiranja v Karpatih.

V članku *Die Fundumstände bronzezeitlicher Deponierung - Ein Beitrag zur Hortdeutung beiderseits der Karpaten* se Tudor Sorocanu posveti najdiščim okoliščinam, ki so izjemno pomembne pri interpretaciji depoja. V preteklosti je prevladovalo mnenje o profanem karakterju depojev, šele v zadnjih dveh desetletjih se v Romuniji uveljavlja tudi drugačna, sakralna interpretacija depojev.

Prvi pomemben podatek za interpretacijo je lega depoja v geomorfološkem okviru, in sicer ali je na vrhu hriba, na pobočju, pri osamljenih skali, v skalni razpoki, v jami, na prelazu in ob(v) tekoči ali stoječi vodi.

Drugi podatek je morfologija depoja oz. lega predmetov v okviru depoja. Predmeti so lahko položeni vodoravno, navpično

ali obrnjeni na glavo. Razporejeni so lahko v krogu, zvezdasto, križno ali eden ob drugem. Lahko so položeni v jamo, tlakovano z bronastimi pogačami ali kamni. Predmeti so lahko v keramični ali kovinski posodi, v lesenem zaboju ali zaviti v omot iz organske snovi.

Tretji korak pri interpretaciji je povezava najdiščnih okoliščin in strukture depoja.

Uvodni članek zaključuje katalog, v katerem so zbrane posamezne najdbe in depoji, ki so bili najdeni v "nenavadni" legi ali na "pomenljivem" kraju.

Drugi del prinaša objave dozdaj neobjavljenih, delno ali nezadovoljivo objavljenih depojev. Carol Kacsó objavlja depoja iz Arpășela in Lăschie, Ion Motzoi-Chicideanu in Georgeta Iuga depo iz Bogdan Vode, Nicolae Chidioșan in Tudor Sorocceanu depo iz Galoșpetreujă, Tudor Sorocceanu in Țva Lakó depo Dragu II, Tudor Sorocceanu depo iz Gîrbăuja, Ioan Al. Aldea in Horia Ciugudean depo Vințu de Jos III. Nikolaus Boroffka in Sabin A. Luca objavljata kovinske najdbe iz šolske zbirke v Beliuju, Florin Medelet depo iz Fratelișe, Alexandru Vulpe in Viorel Capitanu depo iz Giosenișă, Constantin Iconomu depo s kalupi iz Brădicești. Ion Ioniță in Octavian Liviu Șovan objavljata nekaj posameznih najdb iz Moldavije in Sedmograškega, Ion Motzoi-Chicideanu in Dan Lichiardopol depo iz Străoștișă in Viorica Enăchiuc depo iz Driduja.

Primož PAVLIN

**Claus Weber:** *Die Rasiernmesser in Südosteuropa*. Prähistorische Bronzefunde 8/5, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1996. ISBN 3-515-06516-4. 285 strani, 68 tabel.

V petem zvezku osmega oddelka serije PBF Claus Weber predstavlja bakrene in bronaste britve iz jugovzhodne Evrope. Rokopis je bil končan leta 1985, v letih 1990-1993 ga je avtor dopolnil z novejšo literaturo.

Zaradi tipoloških, horoloških in kronoloških razlik je gradivo razdeljeno na dva dela. Oba dela se začeta z uvodnim poglavjem, v katerem avtor govori o tipologiji, zgodovini raziskav, proizvodnji, izvoru, razprostranjenosti, funkciji in kronologiji britev.

V prvem delu so zajete dvo- in enorezne britve iz južne južne Evrope (Grčija in Albanija).

Dvorezne britve so po obliki rezila, številu in legi lukenj za zakovice, obliki ročajne plošče oz. ročaja razdeljene na tipe (I-IV) z različicami (I a,b; II a-c; III a-i; IV a,b). Različice III a in e-h so razdeljene še na dve (1, 2) podrazličici. Obravnava dvoreznih britev se zaključuje z britvami, ki imajo nastavek za ročaj - različici Gourina in Platanos ter italški tip Pertosa.

Oblika rezila, širina rezila, oblika hrbta rezila, prehod rezila v ročaj in oblika ročaja so kriteriji po katerih so razdeljene enorezne britvene tipe (I-V) z različicami (I a-c; II a-c; III a,b; IV a,b; V a,b).

V drugem delu so predstavljene britve iz srednje južne Evrope (Madžarska, Romunija, Slovenija, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Jugoslavija, Bolgarija in Makedonija).

Katalog se začne z enoreznimi bakrenimi britvami tipa Cucuteni. Sledijo dvorezne britve: britve tipa Onstmettingen, britve z globokim izrezom na rezilu, razdeljene na različice Vatin, Ciumesti in Cruceni, britve tipa Nynice, severnopontske britve tipa III, britve s predrtim rezilom tipa Radzovce, Jurka vas, Großmugl z različicami Mixnitz, Mesič in Großmugl, britve tipa Piliny, britev s polnim rezilom in s trnastim ročajem, britve s polnim ročajem z obročkom, britve tipa Morzg z različicama Morzg in Drazovce in različne britve, ki odstopajo od navedenih tipov.

Enorezne britve so razdeljene na tipe Oblekovice, Hernnbaumgarten, Určice in Grapska. Britev z Gradine Korita zaenkrat nima primerjav. Sledi skupina italških britev s tipi Tarquinia, Zambana, Monterozzi, Grotta Gramiccia, Benacci, S. Francesco in Bisenzio.

Tretji del knjige je povzetek.

Primož PAVLIN

**La Necropoli Laziale di Osteria dell'Osa.** A cura di Anna Maria Bietti Sestieri. Soprintendenza archeologica di Roma I. Quasar, Roma 1992. ISBN 88-7140-060-7. 3 zvezki: 905 strani teksta s 176 slikami med tekstom, 623 tabel grobnih pridatkov in 52 preglednic s tipološko razvrščenimi grobnimi pridatki, tlorisi in preseki.

Nedvomno lahko obsežen korpus treh debelih zvezkov kataloška objave villanovskega in razvitoželeznodobnega grobišča iz Ose v Laciju že uvodoma označimo kot delo, ki vnaša nove, mnogo višje standarde tako pri terenskih postopkih pridobivanja relevantnih podatkov iz izkopavanja grobišč, kot tudi pri njihovi obdelavi in nenazadnje pri zaključni publikaciji.

A. M. Bietti Sestieri je urednica in glavna avtorica objave raziskav, ki so pod njenim vodstvom počele med leti 1973 in 1986. V teh letih je bila zaposlena kot konzervator za arheologijo bronaste in železne dobe na Soprintendenzi za Lacij v Rimu, danes pa je na podobnem delovnem mestu na Soprintendenzi za Abruzzo. Med arheologi, ki se ukvarjajo z raziskavami bronastih predmetov pozne bronaste dobe, je znana predvsem po objavi kovinske proizvodnje na apeninskem polotoku med 13. in 11. st. pr. n. š. (Bietti Sestieri 1973), v domovini pa tudi kot ena prvih raziskovalk bronaste in železne dobe, ki je v veliki meri povzela metodološki aparat in tiste pristope k arheološkim razlagam, ki jih je uvajala anglosaška procesualna arheologija. Znana je npr. njena polemika s starostjo italijanske protozgodovinske arheologije Renato Peronijem (Bietti Sestieri 1976-1977), v kateri je izpostavila potrebo po bolj raznovrstnih pristopih tudi v - po njenem mnenju - metodološko preveč konservativni in okosteneli italijanski poznoprazgodovinski arheologiji. Kakorkoli, dejstvo je, da avtorica v številnih delih bolj sintetične narave izvaja obširne teoretske uvode (v predstavljenem delu npr. na str. 43-47, kjer ji pomembno izhodišče za pristop k t. i. arheologiji smrti in študiju grobnih podatkov predstavljajo dela arheologov, kot so L. R. Binford, J. A. Tainter, J. M. O'Shea idr.; prim. tudi Bietti Sestieri 1996 in 1997, 371-375), iz katerih izhaja njen kredo v neke vrste multilinearni kompleksni evolucionizem, ki pa, če naj je dovoljeno pripomniti, ni daleč od teoretskih izhodišč in praktičnih sintetičnih izpeljav njenega oponenta R. Peronija (prim. Peroni 1996). Vsekakor ostaja dejstvo, da so teoretska izhodišča za njeno monumentalno monografijo o grobišču iz Ose prispevala k izredni temeljitosti pri pridobivanju in analizi grobiščnih podatkov, nenazadnje pa tudi k njihovi večji izpovedni vrednosti.

Uvodna poglavja monografije nas seznanjajo z zgodovino raziskav tako v mikroregiji castiglionskega bazena v osrednjem Laciju (z osrednjim najdiščem antičnim mestom Latinov Gabii), kot na samam najdišču Osteria dell'Osa. Dalje je predstavljeno terensko delo v posamičnih izkopavalnih sezonah ter pregled arheoloških najdb na najdišču iz kasnejših obdobj. Drugi, najobsežnejši sklop (str. 43-549) je posvečen analizi grobnih podatkov, tako grobnih struktur, prostorski razporeditvi grobnih skupin, kot zelo natančno razdelani analizi grobnih pridatkov in njihovi klasifikaciji. Raziskave so izvajali številni arheologi in specialisti za fizično antropologijo, določanje živalskih kosti, metalurgijo in kemijo. Med arheologi se poleg